Χριστιανικές διαβολές κατά της αρχαίας Ελλάδας: Η καταγωγή τού Έλληνα κι ο πολιτισμός του (Μέρος 4ο) – Περί θρησκείας (ε΄): Τα ψέματα για την Πυθία και τα ψυχοτρόπα αέρια

Μια σύγχρονη και αρκετά διαδεδομένη θεωρία συσχετίζει την Πυθία με ψυχοτρόπα αέρια που έβγαιναν από τη γη. Δηλαδή, με αέρια όπως το μεθάνιο, το διοξείδιο του άνθρακος και το αιθυλένιο, τα οποία είχαν τη δυνατότητα να αλλοιώνουν τη συνείδηση λειτουργώντας ως ναρκωτικά.

Φυσικά αυτή η θεωρία είναι γελοία για όποιον διαβάζει τις σχετικές αναφορές στην αρχαία ελληνική γραμματεία. Για τους αρχαίους Έλληνες αλλά και για τους βαρβάρους (δηλαδή του μη Έλληνες), η εκάστοτε ιέρεια του Απόλλωνος ήταν πρόσωπο σεβάσμιο το οποίο έρχονταν σε ένθεη κατάσταση και χρησμοδοτούσε.

Η θεωρία των ψυχοτρόπων είναι αμφιλεγόμενη διότι δεν υπάρχουν σαφείς αποδείξεις από τις γεωλογικές έρευνες, ενώ οι ισχυρισμοί των υποστηρικτών της κρίνονται αστήρικτοι και ανεπαρκείς.

Σύμφωνα με πληροφορία που βρίσκουμε στον Πλούταρχο, το μαντείο των Δελφών είχε ιστορία τριών χιλιάδων χρόνων πριν από αυτόν. Γράφει...

> *Η Πυθία όμως και από μόνη της, βέβαια, έχει ήθος ανώτερο, αλλά και όταν κατέβει εκεί και βρεθεί κοντά στο θεό περισσότερο... (έχουν χαθεί λέξεις από το κείμενο) ούτε ενδιαφέρεται για τη δόξα και για τον έπαινο ή τον ψόγο των ανθρώπων. Μα κι εμείς σίγουρα έτσι θα έπρεπε να αντιμετωπίσουμε το πράγμα. Στην πραγματικότητα όμως , λες και αγωνιούμε και φοβόμαστε μην τυχόν και χάσει ο τόπος δόξα τριών χιλιάδων ετών (κείμενο: τρισχιλίων ετών) και φύγουν ορισμένοι από το μαντείο νιώθοντας περιφρόνηση, όπως από το μάθημα σοφιστή, απολογούμαστε και εφευρίσκουμε λόγους και εξηγήσεις για πράγματα που δεν γνωρίζουμε ούτε είναι στη δικαιοδοσία μας να γνωρίζουμε...*

(Περί του μη χραν έμμετρα νυν την Πυθίαν, Κάκτος άπαντα Πλουτάρχου, τ. 11, σ. 101)

Εάν όλα στηρίζονται σε ψυχοτρόπα αέρια, τότε θα έπρεπε να υπήρχε μια συνεχής έκλυση τέτοιων αερίων κατά τη διάρκεια όλων αυτών των αιώνων. Και μάλιστα σε πολύ συγκεκριμένη εποχή του έτους όπου δίδονταν οι χρησμοί, όπως θα διαβάσουμε παρακάτω .

Ένας άλλος λόγος για το παράλογο και άτοπο της θεωρίας, είναι ότι στα αρχαία κείμενα **δεν** αναφέρεται ότι η Πυθία έχανε τις αισθήσεις της ή ότι έπεφτε σε καταστολή η ζωτικότητά της. Δεν ναρκώνονταν αλλά εισέρχονταν σε κατάσταση ενθουσιασμού. Δηλαδή σε κατάσταση ενώσεως με το θείο. Θα διαβάσουμε παρακάτω πως περιγράφεται.

Επίσης, τα κείμενα κάνουν λόγο για ηθική και ψυχοσωματική προετοιμασία της Πυθίας μέσα από εξαγνιστικές ιεροτελεστίες. Πουθενά δεν γίνεται μνεία σε λήψη περίεργων ουσιών.

Τα ψυχοτρόπα οποιαδήποτε μορφής επιφέρουν αλλοίωση στην εγκεφαλική λειτουργία, και η μακροχρόνια χρήση τους οδηγεί σε πολύ δυσάρεστες συνέπειες και βλάβες τους χρήστες. Αντιθέτως, υπάρχουν αναφορές σύμφωνα με τις οποίες η Πυθία ήταν σε θέση να συμβουλεύσει σε κατάσταση μη ενθουσιασμού.

Φρονώ ότι ο νουνεχής αναγνώστης που έχει γνώση της ιστορίας είναι σε θέση να διακρίνει ποιους συμφέρει η θεωρία των ψυχοτρόπων, που υποτιμά και προσβάλει την πολιτιστική αξία των Δελφών -πέρα της θρησκευτικής-, και κατ’ επέκταση τον ελληνικό πολιτισμό και των φορέων του που διατήρησαν επί αιώνες τον απέραντο σεβασμό τους στον θεσμό του μαντείου. Ο ίδιος ο ρόλος της Πυθίας και η θρησκευτική ευλάβεια και ιερότητα με την οποία περιβάλλονταν από ολόκληρο τον ελληνικό και μη ελληνικό κόσμο, μαρτυρά εναντίον του ψεύδους.

Άνθρωποι του πνεύματος και σπουδαίες προσωπικότητες πριν από τη λήψη μεγάλων αποφάσεων απευθύνονταν για συμβουλές στο κυριότερο μαντείο της Ελλάδας· εκείνο των Δελφών. Το ίδιο έπρατταν και για την ίδρυση νέων αποικιών. Για παράδειγμα, γράφει ο Θουκυδίδης· *«Πρώτον μεν ουν εν Δελφοίς τον θεόν επήροντο, κελεύοντος δε εξέπεμψαν τους οικήτορας αυτών τε και των περιοίκων...»* (Θουκυδίδης, βιβλίο Γ΄, παρ. 92).

Ακόμα και για την ακριβή τοποθεσία όπου θα έπρεπε να οικοδομηθεί ο εκάστοτε ναός. *«...τας δε τοις θείοις αποδεδομένας οικήσεις και τα κυριώτατα των αρχείων συσσίτια αρμόττει τόπον επιτήδειόν τε έχειν και τον αυτόν, όσα μη των ιερών ο νόμος αφορίζει χωρίς ή τι μαντείον άλλο πυθόχρηστον»* (Αριστοτέλης, Πολιτικά, βιβλίο Η, 1331 26- 29).

Τα κτήρια για τη λατρεία των θεών και όσα προορίζονται για τους άρχοντες και τα συσσίτιά τους, λέει ο Αριστοτέλης, πρέπει να βρίσκονται στην κατάλληλη τοποθεσία μαζί και όχι τυχαία, εκτός και αν κάποιος ιερός νόμος ή μαντείο υποδεικνύει τον διαχωρισμό τους.

Επίσης, οι χρησμοί επηρέαζαν μέχρι και πολιτικές αποφάσεις.

Γνωστά είναι και τα Δελφικά παραγγέλματα, απόσταγμα σοφίας για έναν ευδαίμονα και άριστο βίο. Παραγγέλματα σοφίας και πνευματικότητας ως δοσμένα από πατέρα σε γιο και όχι εντολές σαν από δεσπότη σε δούλους και υποτακτικούς.

Οι προσερχόμενοι στο μαντείο είχαν την ιερή συναίσθηση ότι πλησιάζουν να ρωτήσουν τον θεό. Ότι θα άκουγαν τον θεό δια μέσου της Πυθίας. Για αυτό και ελάμβαναν σοβαρά υπόψη όσα άκουγαν. Για παράδειγμα, στο έργο του Ηρόδοτου, βλέπουμε σε πλείστα όσα σημεία τόσο τους Έλληνες όσο και τους βαρβάρους να απευθύνονται στο μαντείο για να λάβουν απαντήσεις σε πολύ σοβαρά ζητήματα. Επιφανείς άνδρες όπως ο Θεμιστοκλής (Πολύμνια παρ. 140- 143), ο βασιλιάς Λεωνίδας πριν τη μάχη των Θερμοπυλών (Πολύμνια παρ. 220), ο Μιλτιάδης (Ερατώ παρ. 35), ο βασιλιάς Κροίσος (Κλειώ παρ. 47-52, 54-55, 85, 90-92), λαμβάνουν πολύ σοβαρά τα λεγόμενα της Πυθίας. Και δεν είναι μόνο ο Ηρόδοτος. Αναφορές υπάρχουν διάσπαρτες σε ολόκληρη την αρχαία ελληνική γραμματεία, από τα μυθολογικά χρόνια μέχρι και τα λεγόμενα ιστορικά.

Χαρακτηριστικά είναι τα αποσπάσματα...

«...ούτοι ων οι Δόλογκοι πιεσθέντες πολέμω υπό Αψινθίων ες Δελφούς έπεμψαν τους βασιλείς περί του πολέμου χρησομένους. Η δε Πυθίη σφι ανείλε...» (Ηρόδοτος, Ερατώ, παρ. 34).

«Αυτίκα δε εστάλη ες Δελφούς (εννοείται ο Μιλτιάδης) *επειρησόμενος το χρηστήριον. [...] Κελευούσης δε και της Πυθίας...»* (Ερατώ, παρ. 35).

Ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι ο ναός της Ασσηνίας Αθηνάς στη Μίλητο καταστράφηκε όταν οι Λύδοι έβαλαν φωτιά για να κάψουν τα σπαρτά κατά τη διάρκεια πολεμικών συγκρούσεων με τους Μιλησίους. Όταν επέστρεψαν στις Σάρδεις, ο βασιλιάς τους ο Αλυάττης αρρώστησε βαριά. Τότε έστειλαν αγγελιαφόρους στους Δελφούς *«τον θεον επειρέσθαι περί της νούσου. Τοίσι δε η Πυθίη απικομένοισι ες Δελφούς ουκ εφη χρήσειν, πριν η τον νηόν της Αθηναίης ανορθώσωσι…»* (Κλειώ παρ. 19). Η Πυθία αρνήθηκε να χρησμοδοτήσει, αν πρώτα δεν αποκαθιστούσαν τον ναό της Αθηνάς, δίνοντάς τους έμμεσα και την απάντηση στο ερώτημά τους.

Ας περάσουμε στην εξέταση μερικών άκρως διαφωτιστικών αποσπασμάτων από τον Διόδωρο τον Σικελιώτη και τον Πλούταρχο…

Ο ιστορικός Διόδωρος ο Σικελιώτης (Ιστορική Βιβλιοθήκη, βιβλίο 16, παρ. 26) μας διασώζει την παράδοση για το πώς βρέθηκε το μαντείο:

> *επεί δε του τρίποδος εμνήσθην, ουκ άκαιρον προσαναλάβειν ηγούμαι την παλαιάν περί αυτού παραδεδομένην ιστορίαν. Λέγεται γαρ το παλαιόν αίγας ευρείν το μαντείον· ου χάριν αιξί μάλιστα χρηστηριάζονται μέχρι του νυν οι Δελφοί. Τον δε τρόπον της ευρέσεως γενέσθαι φασί τοιούτον.* ***Όντος χάσματος εν τούτω τω τόπω, καθ’ ον εστί νυν του ιερού το καλούμενον άδυτον****, και περί τούτο νενομένων αιγών δια το μήπω κατοικείσθαι τους Δελφούς αιεί την προσιούσαν τω χάσματι και προσβλέψασαν αυτώ* ***σκιρτάν θαυμαστώς και προΐεσθαι διάφορον ή πρότερον ειώθει φθέγγεσθαι****. Τον δ’ επιστατούντα ταις αιξί θαυμάσαι το παράδοξον και προσελθόντα τω χάσματι και κατιδόντα οιόνπερ ην* ***ταυτό παθείν ταις αιξίν****· εκείνας τε γαρ όμοια ποιείν τοις* ***ενθουσιάζουσι και τούτον προλέγειν τα μέλλοντα γίνεσθαι****. Μετά δε ταύτα της φήμης παρά τοις εγχωρίοις διαδοθείσης περί του πάθους των προσιόντων τω χάσματι πλείους απαντάν επί τον τόπον· δια δε το παράδοξον πάντων αποπειρωμένων* ***τους αιεί πλησιάζοντας ενθουσιάζειν****. Δι’ ας αιτίας θαυμαστωθήναι τε το μαντείον και νομισθήναι Γης είναι το χρηστήριον. Και χρόνον μεν τινά τους βουλομένους μαντεύεσθαι προσιόντας τω χάσματι ποιείσθαι τας μαντείας αλλήλοις· μετά δε ταύτα πολλών καθαλλομένων εις το χάσμα δια τον ενθουσιασμόν και πάντων αφανιζομένων δόξαι τοις κατοικούσι περί τον τόπον, ίνα μηδείς κινδυνεύη, προφήτιν τε μιαν πάσι καταστήσαι γυναίκα και δια ταύτης γίνεσθαι την χρησμολογίαν. Ταύτη δε κατασκευασθήναι μηχανήν, εφ’ ην αναβαίνουσαν ασφαλώς ενθουσιάζειν και μαντεύεσθαι τοις βουλομένοις. Είναι δε την μηχανήν τρεις έχουσαν βάσεις, αφ’ ων αυτήν τρίποδα κληθήναι· σχεδόν δε πάντας τούτου του κατασκευάσματος απομιμήματα*

γίνεσθαι τους έτι και νυν κατασκευαζομένους ζαλκούς τα΄ριποδας. Ον μεν ουν τρόπον ευρέθη το μαντείον και δι' ας αιτίας ο τα΄ριπους κατασκευάσθη ικανώς ειρήσθαι νομίζω

Και η απόδοση...

Αφού έγινε λόγος για τον τρίποδα, νομίζω πως δεν είναι άκαιρο να προσθέσω και την παλαιά παράδοση που έχει διασωθεί σχετικά με αυτόν. Λέγεται λοιπόν ότι, στα παλιά χρόνια, αίγες ανακάλυψαν το μαντείο• γι' αυτό και μέχρι σήμερα οι Δελφοί χρησιμοποιούν αίγες στις μαντείες. Λένε πως η ανακάλυψη έγινε με τον εξής τρόπο: Στο σημείο όπου σήμερα βρίσκεται το λεγόμενο άδυτο του ιερού, υπήρχε ένα χάσμα στη γη. Καθώς περιφέρονταν γύρω του κάποιες αίγες (επειδή τότε οι Δελφοί δεν ήταν ακόμη κατοικημένοι), όποια πλησίαζε και κοίταζε μέσα στο χάσμα άρχιζε να σκιρτά περίεργα και να βγάζει μια φωνή διαφορετική απ' ότι συνήθιζε. Ο βοσκός που τις πρόσεχε, θαύμασε το παράξενο αυτό φαινόμενο. Πλησίασε και αυτός στο χάσμα, κοίταξε μέσα, και έπαθε το ίδιο με τις αίγες —άρχισε να ενθουσιάζεται και να προλέγει τα μελλούμενα. Όταν διαδόθηκε το νέο στους γύρω κατοίκους, πολλοί ήρθαν στον τόπο αυτό και, παρακινημένοι από την περιέργεια, δοκίμαζαν να πλησιάσουν το χάσμα. Καθώς όλοι όσοι το έκαναν εμπνέονταν προφητικά, το φαινόμενο προκάλεσε μεγάλο θαυμασμό, και έτσι το μαντείο θεωρήθηκε ότι ανήκει στη Γη. Για κάποιο διάστημα, όσοι ήθελαν να λάβουν χρησμό, πλησίαζαν το χάσμα και μάντευαν ο ένας για τον άλλον. Αργότερα όμως, επειδή πολλοί έπεφταν μέσα στο χάσμα από την ένταση του ενθουσιασμού και εξαφανίζονταν, οι κάτοικοι του τόπου αποφάσισαν, για να μην κινδυνεύει κανείς, να ορίσουν μία προφήτισσα, μέσω της οποίας θα γινόταν πλέον η μαντεία. Για την προφήτισσα κατασκευάστηκε μηχανισμός πάνω στον οποίο θα ανέβαινε, ώστε με ασφάλεια να ενθουσιάζεται και να δίνει χρησμούς σε όσους το επιθυμούσαν. Η μηχανή αυτή είχε τρεις βάσεις, και από αυτές ονομάστηκε τρίποδας. Από αυτόν τον αρχαίο τύπο μηχανήματος, λέγεται, προέρχονται όλοι οι μεταγενέστεροι χάλκινοι τρίποδες που ακόμη φτιάχνονται. Έτσι, νομίζω, έχει ειπωθεί αρκετά για το πώς βρέθηκε το μαντείο και γιατί κατασκευάστηκε ο τρίποδας

Το απόσπασμα αναφέρεται στο χάσμα που υπάρχει ακριβώς εκεί που αργότερα φτιάχτηκε το άδυτο του ιερού όπου κατέβαινε η Πυθία για να πάρει τον χρησμό. Οι διατυπώσεις είναι πολύ συγκεκριμένες, λιτές, και αποκαλυπτικές:

«εκείνας τε γαρ όμοια ποιείν τοις ενθουσιάζουσι και τούτον προλέγειν τα μέλλοντα γίνεσθαι»
«τους αιεί πλησιάζοντας ενθουσιάζειν»
«τους βουλομένους μαντεύεσθαι προσιόντας τω χάσματι ποιείσθαι τας μαντείας αλλήλοις»
«μετά δε ταύτα πολλών καθαλλομένων εις το χάσμα δια τον ενθουσιασμόν και πάντων αφανιζομένων δόξαι τοις κατοικούσι περί τον τόπον, ίνα μηδείς κινδυνεύη, προφήτιν τε μιαν πάσι καταστήσαι γυναίκα και δια ταύτης γίνεσθαι την χρησμολογίαν»

Φαίνεται πολύ καθαρά ότι αυτό που έβγαινε από το χάσμα της γης συνδεόταν με τον ενθουσιασμό, την πρόρρηση των μελλόντων, την μαντεία, την χρησμολογία. Ο όρος «ενθουσιασμός» σημαίνει *«η κατάστασις του διατελούντος εξάλλου υπό θείαν έμπνευσιν, ιερά μανίαν»* (Λεξικό Δ. Δημητράκου, τ. Ε, σ. 2554). Δηλαδή συνδέεται με το θείο. Ποιος λογικός άνθρωπος θα δεχόταν ποτέ ότι κάποιος υπό την επήρεια ναρκωτικών θα μπορούσε να...προφητεύσει;

Ο Παυσανίας όταν αναφέρεται στην εύρεση του μαντείου, λέει το ίδιο πράγμα. *«Άκουσα ακόμη πως το μαντείο ανακάλυψαν βοσκοί, οι οποίοι από τον ατμό καταλήφθηκαν από τον θεό και μάντεψαν με τη δύναμη του Απόλλωνος»* (Κάκτος άπαντα Παυσανία, τ.9, κεφ. 5.7).

Και ενώ ο Διόδωρος μας διασώζει την παράδοση για το πώς βρέθηκε το μαντείο και ποια ήταν η αρχική του οργάνωση με την προφήτισσα που ανέβαινε στον τρίποδα για να μπορέσει να είναι πάνω από το χάσμα, ο Πλούταρχος στο «Αίτια Ελληνικά» (ερώτημα 9) μας δίνει επιπλέον πληροφορίες για την μετεξέλιξη του μαντείου. Μας πληροφορεί λοιπόν ότι υπήρχαν πέντε «όσιοι» δια βίου που δρούσαν με τους «προφήτες» και ιερουργούσαν μαζί τους. Οι χρησμοί δίνονταν σε συγκεκριμένο μήνα, το μήνα «Βύσιο» (ή Πύσιο) την άνοιξη. *«Εστίν ουν πύσιος ο βύσιος, εν ω πυστιώνται και πυνθάνονται του θεού»*. Η έβδομη μέρα του μηνός αυτού ονομάζονταν «πολύφθοος» διότι τότε δίνονταν οι περισσότερες από τις μαντείες καθώς θεωρούνταν η γενέθλιος ημέρα του Απόλλωνος. Σύμφωνα με τον Καλλισθένη και τον Αναξανδρίδη που μνημονεύει ο Πλούταρχος, παλαιότερα οι χρησμοί δεν δίδονταν κάθε μήνα αλλά μια φορά το έτος.

Ο Πλάτων μας εξηγεί το ρόλο των «προφητών», που όπως είδαμε ήταν ιερείς του ιερού.

«Ουδείς γαρ έννους εφάπτεται μαντικής ενθέου και αληθούς, αλλ' η καθ' ύπνον την της φρονήσεως πεδηθείς δύναμιν ή δια νόσον, ή δια τινά ενθουσιασμόν παραλλάξας. Αλλά συννοήσαι μεν έμφρονος τα τε ρηθέντα αναμνησθέντα όναρ ή ύπαρ υπό της μαντικής τε και ενθουσιαστικής φύσεως, και όσα αν φαντάσματα οφθή, πάντα λογισμώ διλέσθαι όπη τι σημαίνει και ούτω μέλλοντος ή παρελθόντος ή παρόντος κακού ή αγαθού· του δε μανέντος έτι τε εν τούτω μένοντος ουκ έργον τα φανέντα και φωνηθέντα υφ' εαυτού κρίνειν, αλλ' ευ και πάλαι λέγεται το πράττειν και γνώναι τα τε αυτού και εαυτόν σώφρονι μόνω προσήκειν. Όθεν δη και το των προφητών γένος επί ταις ενθέοις μαντείαις κριτάς επικαθιστάναι νόμος· ους μάντεις αυτούς ονομάζουσιν τινές, το παν ηγνοηκότες ότι της δι' αινιγμών ούτοι φήμης και φαντάσεως υποκριταί, και ούτι μάντεις, προφήται δε μαντευομένων δικαιότατα ονομάζοιντ' αν» (Τίμαιος 71 e- 72 a-b).

Ο Πλάτων συνδέει την μαντική με το θείο («μαντικής ενθέου και αληθούς») και τον ενθουσιασμό (ειδική κατάσταση επαφής και σύνδεσης με το θείο), αποκλείοντάς την από την λογική δραστηριότητα που έχει κανείς κατά την κατάσταση της εγρήγορσης. Αυτό δεν σημαίνει ότι αναφέρεται σε κάποια άλογη ή παράλογη κατάσταση, αλλά σε μια κατάσταση όπως αυτή του ύπνου κατά την οποία περιορίζεται κάπως η φρόνηση. Και μας δίνει το παράδειγμα των ονείρων κατά τη διάρκεια των οποίων η φρόνηση περιορίζεται χωρίς να εκμηδενίζεται («η καθ' ύπνον την της φρονήσεως πεδηθείς δύναμιν»). Δηλαδή, στην ονειρική κατάσταση δεν μπορεί κανείς να επεξεργαστεί όσα βλέπει, να προχωρήσει σε αναλύσεις των εικόνων που βλέπει («φαντάσματα»), να κρίνει και να συμπεράνει για το καλό ή το κακό, για το μέλλον το παρόν και το παρελθόν. Έχει όμως την ικανότητα να τα κάνει όταν ξυπνήσει, στην κατάσταση της εγρήγορσης. Το ίδιο συμβαίνει σε όποιον εισέρχεται σε «ιερή μανία» («μανέντος»). Βρίσκεται σε μια κατάσταση όπου ο έλεγχος του εαυτού περνά σε κάτι άλλο ανώτερο και δυνατότερό του. Αυτό θα το δούμε σε λίγο από απόσπασμα του Πλουτάρχου. Επειδή λοιπόν δεν είναι σε θέση να προβεί σε λογικές διεργασίες, αναλαμβάνουν οι «προφήτες» να γίνουν κριτές των ένθεων χρησμών. Να λαμβάνουν δηλαδή τις αινιγματικές αγγελίες και τα οράματα («δι' αινιγμών ούτοι φήμης και φαντάσεως») και να τα ερμηνεύουν («υποκριταί») δίνοντάς τα υπό μορφή πεζού ή έμμετρου λόγου. Και τελειώνει ο Πλάτων υποστηρίζοντας ότι κακώς κάποιοι ταυτίζουν τους προφήτες με τους μάντεις. Διότι οι προφήτες δεν μαντεύουν οι ίδιοι, αλλά μεταφέρουν το αινιγματικό σε λόγο.

Τον τρόπο όμως με τον οποίο συνδέεται η ενέργεια αυτή με την κάθαρση του

ανθρώπινου φορέα και την μαντική τέχνη, το τι σημαίνει ότι η Πυθία χάνει τον έλεγχό της, θα μας τα πει ο Πλούταρχος ο ποίος διετέλεσε πρωθιερέας του Απόλλωνος στους Δελφούς από το 95- 120 κ. ε.

Εξηγεί ο Πλούταρχος στο «Περί του μη χραν έμμετρα νυν την Πυθίαν»...

> *Κανένας από τους δύο αυτούς τρόπους διατύπωσης δεν είναι παιδί μου, παράλογος, αρκεί να έχουμε σωστή και ξεκάθαρη αντίληψη για το θεό και να μην νομίζουμε πως εκείνος είναι που συνέθετε παλιότερα σε στίχους, ενώ τώρα υπαγορεύει ως υποβολέας στην Πυθία τους χρησμούς, σαν τον θεατρικό δημιουργό που εκφράζεται μέσα από τα προσωπεία των ηρώων στα έργα του. Κάποια άλλη φορά αξίζει τον κόπο να μιλήσουμε δια μακρών και να πληροφορηθούμε σχετικά με τα θέματα τούτα, προς το παρόν όμως με συντομία ας θυμηθούμε αυτά που έχουμε μάθει, πως το σώμα χρησιμοποιεί πολλά όργανα, ενώ η ψυχή χρησιμοποιεί το ίδιο το σώμα και τα μέρη του σώματος. Η ψυχή με τη σειρά της έχει γίνει για να είναι όργανο του θεού, και η αρετή του οργάνου είναι να συμφωνεί όσο γίνεται περισσότερο, με βάση τις δυνατότητες που του έχουν δοθεί από τη φύση, με εκείνον που το χρησιμοποιεί και να παράγει το έργο της ίδιας της νόησης που διαφαίνεται μέσα του, να το παρουσιάζει όμως όχι όπως ήταν μέσα στον δημιουργό, καθαρό, απαθές και αψεγάδιαστο, αλλά ανάμεικτο με πολύ αλλότριο προς αυτό στοιχείο. [..] Νομίζω όμως ότι και συ γνωρίζεις αυτό που λέει ο Ηράκλειτος, πως ο άναξ, στον οποίο ανήκει το μαντείο στους Δελφούς, δεν λέει τίποτα ούτε αποκρύπτει, αλλά δίνει σημάδια. Λάβε υπόψη σου κι αυτά, που έχουν ειπωθεί σωστά, και εννόησε πως ο εδώ θεός χρησιμοποιεί την Πυθία για να φτάσει στα αυτιά μας όπως ο ήλιος τη σελήνη για να φτάσει στα μάτια μας. Δείχνει, βέβαια, και φανερώνει τις νοήσεις του, αλλά τις δείχνει ανακατεμένες, μέσα από σώμα θνητό και ψυχή ανθρώπινη, που δεν μπορεί να μείνει ήρεμη ούτε να προσφερθεί ακίνητη σε αυτό που την κινεί και καταλαγιασμένη, αλλά που, σαν σε τρικυμία, η ίδια μεταδίδει στον εαυτό της την κίνηση και εμπλέκεται στις κινήσεις που γίνονται μέσα της και στα πάθη που την ταράζουν. Όπως οι δίνες δεν κυριαρχούν πλήρως πάνω στα σώματα που κατεβαίνουν κινούμενα ταυτόχρονα κυκλικά, αλλά, καθώς κινούνται κυκλικά με καταναγκασμό και ρέπουν προς τα κάτω από τη φύση, δημιουργείται από τις δύο αυτές κινήσεις μια συγκεχυμένη και άτακτη ελικοειδής κίνηση, έτσι και ο αποκαλούμενος ενθουσιασμός φαίνεται να είναι μεικτός από δύο κινήσεις, εκ των οποίων τη μια εκτελεί η ψυχή, λόγω της ενέργειας που υφίσταται ενώ ταυτόχρονα την άλλη από τη φύση της.*

(Κάκτος, άπαντα Πλουτάρχου, τ. 11, σ. 79-83)

Ο Πλούταρχος αναφέρεται στον τρόπο που δημιουργούνται τα «αινίγματα» στην Πυθία που θα ερμηνεύσουν αργότερα σε λόγο πεζό ή έμμετρο οι προφήτες. Για να κατανοήσουμε το νόημα του αποσπάσματος πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι ο κύκλος και η κυκλική κίνηση είναι το τέλειο σχήμα και η τέλεια κίνηση για τους αρχαίους. Ο θεός χρησιμοποιεί την ψυχή της Πυθίας, και η ψυχή το σώμα και τα όργανά του. Ο θεός περνά τις νοήσεις του στην ψυχή της Πυθίας, αλλά όχι με τρόπο ακέραιο. Αυτό οφείλεται στον μη ακριβή συντονισμό των κύκλων. Ο Πλάτων στον «Τίμαιο» μιλάει για τις κινήσεις της ψυχής που είναι κυκλικές. Όταν κατεβαίνει στον κόσμο της γενέσεως και εισέρχεται σε σώμα, τότε οι κύκλοι αυτοί διαταράζονται και η διαταραχή εκδηλώνεται ως «πάθη». Η Πυθία λοιπόν ούσα σε κατάσταση ενθουσιασμού, στην πραγματικότητα δεν μπορεί να εναρμονιστεί πλήρως με τις θείες κινήσεις. Για αυτό, ο λόγος του Απόλλωνος έρχεται σε μας μέσα από την Πυθία όχι ως ξεκάθαρος λόγος, αλλά ως σημάδια-σημεία που πρέπει να τοποθετηθούν σωστά για να βγάλουν το νόημα.

Η Πυθία λοιπόν λειτουργεί ως κανάλι, ως αγωγός του απολλώνιου λόγου. Δεν δίνει το δικό της φως, αλλά του Απόλλωνος. Είναι σαν τη σελήνη που ως ετερόφωτο σώμα λαμβάνει φως από τον ήλιο και μας το μεταδίδει το βράδυ. Δηλαδή στην δημιουργία των χρησμών συντελούν τόσο ο θείος όσο και ο ανθρώπινος παράγοντας. Για αυτό το λόγο απαιτείται η δέουσα προετοιμασία και κάθαρση, προκειμένου η Πυθία να είναι όσο το δυνατόν κατάλληλη να δεχτεί τους θείους κύκλους. Αυτή η κυκλική κίνηση θα μπορούσε να θεωρηθεί ενέργεια ή επίπνοια.

Ας δούμε τώρα πως σχετίζεται η τέχνη της μαντικής με τη γη και τον ήλιο. Από το έργο του Πλουτάρχου «Περί των εκλελοιπότων χρηστηρίων»...

> *Πράγματι, διηγούνται πως η δύναμη που έχει ο τόπος εδώ πρωτοφανερώθηκε , όταν κάποιος βοσκός έπεσε κατά τύχη μέσα και κατόπιν είπε κουβέντες εμπνευσμένες, που στην αρχή οι παρόντες δεν τους έδωσαν σημασία, έπειτα όμως, που πραγματοποιήθηκαν όσα είπε ο άνθρωπος, έμειναν έκθαμβοι. Οι πιο μορφωμένοι από τους ανθρώπους των Δελφών θυμούνται και το όνομα του ανθρώπου που λεγόταν Κορήτας. Προσωπικά η ψυχή μού φαίνεται πως έχει με το μαντικό πνεύμα τη σχέση και σύνδεση του είδους που έχει η όραση με το φως, με το οποίο διαθέτει όμοιες ιδιότητες. Μολονότι το μάτι έχει τη δύναμη να βλέπει, δεν λειτουργεί χωρίς φως, ενώ της ψυχής το μαντικό μέρος, σαν άλλο*

μάτι, έχει ανάγκη από το συγγενικό στοιχείο που θα το κεντρίσει και θα το ερεθίσει. Εξ ου και πολλοί από τους προγενεστέρους θεωρούσαν πως Απόλλων και ήλιος ήταν ο ένας και ο αυτός θεός. Εκείνοι που γνώριζαν και τιμούσαν την αναλογία, η οποία περικλείει κάλλος και σοφία, υπέθεταν πως ό, τι είναι το σώμα ως προς την ψυχή, η όραση ως προς τον νου και το φως ως προς την αλήθεια είναι και η δύναμη του ηλίου ως προς τη φύση του Απόλλωνα, αποκαλύπτοντας πως τούτος (ο ήλιος) είναι γέννημα και τέκνο εκείνου (του Απόλλωνα), που πάντοτε γίνεται, και πως εκείνος πάντα υπάρχει. Πράγματι, τούτος (ο ήλιος) ανάβει, προωθεί και ενεργοποιεί την ορατική αισθητική δύναμη όπως εκείνος (ο Απόλλων) τη μαντική (δύναμη) της ψυχής. Εκείνοι βέβαια, πιστεύοντας πως είναι ένας και ο αυτός θεός, δικαιολογημένα αφιέρωσαν το μαντείο από κοινού στον Απόλλωνα και τη Γη, θεωρώντας πως ο ήλιος προσδίδει τη διάθεση και την ιδιοσυστασία στη γη, από την οποία βγαίνουν οι μαντικές αναθυμιάσεις. Αυτή λοιπόν, τη γη, όπως ακριβώς ο Ησίοδος, που το διανοήθηκε καλύτερα από ορισμένους φιλοσόφους και την ονόμασε των πάντων βάση ακλόνητη, έτσι κι εμείς τη θεωρούμε αΐδια και άφθαρτη.
(Κάκτος, άπαντα Πλουτάρχου, τ. 11 σ. 219- 221)

Επίσης…

Πράγματι, δεν θεωρούμε τη μαντική κάτι που στερείται θεϊκού και λογικού στοιχείου, αλλά της αποδίδουμε ως ύλη την ψυχή του ανθρώπου, ενώ το ενθουσιαστικό πνεύμα και την αναθυμίαση ως πλήκτρο, σαν να ήταν μουσικό όργανο. Κατ' αρχάς η γη που γέννησε τις αναθυμιάσεις και ο ήλιος που βάζει μέσα της την όλη δύναμη της μεταβολής και σύνθεσης είναι για μας θεός, σύμφωνα με τη πίστη των προγόνων (κείμενο: νόμω πατέρων).
(ο. π. σ. 235)

Τέλος, παραθέτω μια αναφορά-καταπέλτη που γκρεμίζει συθέμελα τις καινοφανείς αυτές θεωρίες και δείχνει τη φύση των αναθυμιάσεων, σε όσους βεβαίως θέλουν να δουν την πραγματικότητα…

Θεωρώ, λοιπόν, πως ούτε καν η αναθυμίαση δεν βρίσκεται πάντα στην ίδια κατάσταση, αλλά είναι άλλοτε πιο ήπια και άλλοτε πιο σφοδρή. Για το αποδεικτικό, εξ άλλου, στοιχείο, στο οποίο στηρίζομαι, μαρτυρούν οι πολλοί ξένοι και όλοι οι λειτουργοί του ιερού. Το δωμάτιο, μέσα στο οποίο καθίζουν όσους ζητούν χρησμό από το θεό, ούτε συχνά ούτε σε τακτά χρονικά

*διαστήματα, αλλά όπως τυχαίνει από καιρού εις καιρόν γεμίζει ευωδιαστή πνοή (κείμενο: **ευωδίας** αναπίμπλαται και πνεύματος), **ανάλογη με τις μυρωδιές που αναδίδουν τα πιο ευχάριστα και ακριβά μύρα, η οποία αναβλύζει από το άδυτο σαν από πηγή** και λογικά βγαίνει στην επιφάνεια λόγω της θερμότητας ή κάποιας άλλης δύναμης που υπάρχει εκεί.*
(ο. π. σ. 237)

Και ο Πίνδαρος στο 7ο Ολυμπιόνικο αναφέρει *«ευώδεος εξ αδύτου»*.

Από πότε τα κοινά αέρια της γης...ευωδιάζουν;

Διομήδης